

YURTTAŞLIĞI “AÇMAK”:

LGBT BİREYLER VE SOSYAL POLİTİKALAR¹

Volkan Yılmaz²

Sosyal politikalar, farklılıkları tanıyan ve eşitlikçi bir yaklaşımla kurgulandıkları takdirde, yalnızca iktisadi eşitsizlikleri değil, aynı zamanda toplumda farklılıkları dolayısıyla ayrımcılığa uğrayan grupların mağduriyetlerini de giderme potansiyeli taşırlar. Bu bağlamda, bu makale, sosyal politika alanına LGBT (lezbiyen, gey, biseksüel, trans) yaklaşımı getirmeyi hedefliyor; bu çerçevede içerisinde, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılığı yok sayan ya da pekiştiren sosyal politikaların LGBT bireyler için olumsuz sonuçlarına işaret ediyor ve LGBT bireylerin de eşit yurttaşlar olarak kabul edildikleri bir yurttaşlık kurgusunun ne tür sosyal politikalar ile hayata geçirilebileceği üzerine Türkiye özelinde genel bir değerlendirme sunuyor. Makalede sırasıyla, heteronormatif sosyal politikalarından LGBT bireylere de eşitlik vaat eden politikalara dönüşümün tarihsel temelleri tartışılıyor ve sosyal politikalara LGBT yaklaşımı kısaca tarif ediliyor. Ardından gelir, çalışma yaşamı, eğitim, sağlık, barınma, yaşlılık ve mültecilik ile sığınmacılık alanlarındaki sosyal politikalar LGBT bireyler açısından ele alınıyor, bu alanlarda sosyal politikaların LGBT bireylerin ihtiyaçlarına göre nasıl yeniden düşünülebileceğine dair temel sorun alanları tespit ediliyor ve sosyal politikalar alanında LGBT eşitliğini tesis etme amacıyla yapılabilecekler için ipuçları sunuluyor.

Giriş

Toplumsal eşitlik, maddi ve manevi değerlerin ezen-ezilen ilişkisine yol açmayacak biçimde paylaşımını hayal eden insanların siyasi mücadelelerine içkin bir ideal. Bu ideal günümüze kadar yalnızca bir ideal olarak da kalmadı. Toplumsal eşitlik ideali farklı tarihsel dönemlerde ve coğrafyalarda (örneğin, Fransız Devrimi’nde, Paris Komünü’nde, Ekim Devrimi’nde vb.) farklı kurumsal yapıların temel referans noktasını oluşturdu. Fakat bugüne kadar toplumsal eşitliği temel alan hiçbir kurumsal yapı, yine bugüne kadar bildiğimiz eşitsizlik türlerinin tümüne karşı başarıyla mücadele etmeyi başaramadı.³

Günümüzde de giderek genişleyen anlamıyla toplumsal eşitlik, önemli sayıda insana ve siyasal harekete motivasyon sağlamaya devam ediyor. Örneğin, kadın hareketleri, işçi hareketleri, engelli hareketleri, azınlık hareketleri ve daha birçok tahakküm ilişkisine karşı konumlanan toplumsal hareketler, söylemlerinde ve eylemlerinde toplumsal eşitliği emel almaya devam ediyorlar.

Fakat toplumsal eşitlik ideali kendisini eşitlikçi olarak tanımlayan bu toplumsal hareketler için dahi aynı hayalin ifadesi değil. Bunun ilk nedeni, toplumsal eşitlik idealinin içeriğinin farklı toplumsal aktörler tarafından kendi maruz kaldıkları eşitsizlik türlerini önceleyecek bir

biçimde doldurulması. İkinci olarak ise, söz konusu tahakküm ilişkisinin gücü ve derinliği dolayısıyla bu ilişkide güçsüz konumda bulunan birey ve grupların mağduriyetlerini seslendirme kudretinin dahi olmaması. Durum böyle olunca, bu bireylerin ve grupların talepleri ne toplumsal eşitlik mücadelelerinde ne de toplumsal eşitlik ideallerinde karşılık bulabiliyor. Türkiye’de eşcinsel ve trans bireylerin 1990’lı yıllara kadar eşitlikçi siyasetlerce adlarının dahi anılmamış olmasını bu iki neden üzerinden açıklamak mümkün.

Günümüzde ise LGBT (lezbiyen, gey, biseksüel, trans) bireylerden söz etmeyen ve LGBT bireylere eşitlik vaat etmeyen bir toplumsal eşitlik idealinin bilinçli ve açık bir biçimde eşcinsel ve trans bireylerin aleyhine eşitsizliklere göz yumduğunu rahatlıkla söyleyebiliyoruz. Çünkü LGBT hareketi heteroseksist tahakküm ilişkisini ifşa etti ve LGBT bireylere yönelik eşitsizlik pratiklerini etraflıca tanımladı.

Türkiye’de LGBT hareketinin 1994 yılında KAOS-GL’nin Ankara 1 Mayıs’ında dalgalanan gökkuşağı bayrağı ile başlayan siyasi görünürlüğünün, 2003 yılında Lambda İstanbul’un öncülüğünde İstanbul’da başlayan LGBT Onur Yürüyüşleri ile önemli ölçüde arttığına hep birlikte şahit oluyoruz. Türkiye’de muhalif siyasi takvimin önemli bir parçası hâline gelen ve katılımın son yıllarda on binlerle ifade edildiği Onur Yürüyüşlerine ek olarak, Trans Onur Yürüyüşleri de trans bireyleri merkeze alarak önemli bir siyasi işlev üstlenmeye başladı. 2005 yılında resmi dernek statüsü alan KAOS-GL’yi takiben, önlerine çıkarılan çok sayıda hukuki engele rağmen LGBT dernekleri kurulmaya ve LGBT bireyler bu derneklerde örgütlenmeye devam ediyor.

Dünyanın birçok coğrafyasında olduğu gibi, Türkiye’de de toplumsal eşitlik ideali ve bu ideali hedefleyen siyasetler yeni siyasi öznelerin ortaya çıkışı ile birlikte dönüşüyor. Engelli hareketi, LGBT hareketi ve diğer çok sayıda siyasi özne sayesinde, günümüzde bütünlüklü bir toplumsal eşitlik fikrinin toplumsal eşitsizliklerin çok boyutluluğu ve katmanlılığı tespiti üzerine kurulu olduğunu söyleyebiliyoruz. Hatta bu hareketler içerisinde dahi sesi yeterince duyulmayan azınlık grupların var olduklarına ve gelecekte belki bu grupların da görünürlük kazanması ile bu hareketlerin kendilerinin de dönüşüm geçirebileceğine dikkat kesilmemiz gerekiyor. Bu bağlamda toplumsal eşitsizlikleri, toplumsal değerler sistemi içerisinde çoğunluktan farklılıkları dolayısıyla eşdeğere layık görülmemesi, iktisadi sistem içerisinde azınlığın faydası için yoksulluğa ve yoksunluğa mecbur bırakılma, çoğunlukla da her iki durumun birçok insanın yaşamında iç içe geçmesi⁴ şeklinde tanımlayabiliriz.

Fakat Türkiye’de LGBT hakları mücadelesinin kamusal görünürlüğündeki artışa, Avrupa Birliği, Latin Amerika ve Kuzey Amerika ülkelerinin ezici bir çoğunluğunda LGBT haklarına

dair olumlu gelişmelere ve Arjantin, Belçika, İspanya gibi toplam dokuz ülkenin yasalarını tümüyle heteroseksizmden temizlemiş olmasına rağmen Türkiye, LGBT yurttaşlarını hukuki açıdan eşit yurttaşlar olarak tanımamayı sürdürüyor. Ülkemizde anayasal düzlemde LGBT bireylerin eşitliğini içermeyen bir yurttaşlık kurgusu hüküm sürüyor ve bu kurgu her alanda LGBT bireylere yönelik ayrımcılığın hukuki garantisini oluşturmaya devam ediyor. Bu nedenle, LGBT bireylerin anayasal düzlemde Türkiye'nin eşit yurttaşları olarak kabulü ve cinsel yönelim ile cinsiyet kimliği temelli ayrımcılığın açık bir biçimde yasaklanması LGBT hareketinin en temel siyasi hedefi olmayı sürdürüyor.

LGBT hareketi için yurttaşlığın tanımını “açmak” bütünsel bir siyaset izlemeyi gerektiriyor. LGBT bireylerin yasalar önünde eşit yurttaşlar olarak tanınması kadar, toplumsal eşitsizlikler ile mücadelenin önemli bir yolu olan sosyal politikaların LGBT bireyleri kapsamının da bu bütünsel siyasetin parçası olması gerektiği, son yıllarda hareket içerisinde kabul görmüş durumda.

Bu bağlamda bu makale Türkiye’de sosyal politikaların LGBT bireyleri de içerecek şekilde nasıl yeniden düşünülebileceğine dair bir yol haritası sunmayı hedefliyor. Makalenin cevap aradığı temel soru şu: Homofobik ve transfobik olmayan bir “devlet LGBT bireyler için ne yapabilir(di)?”.⁵ Bu sorunun ışığında, makalede sırasıyla, heteronormatif sosyal politikalardan LGBT bireylere de eşitlik vaat eden politikalara dönüşümün tarihsel temelleri tartışılıyor ve sosyal politikalara LGBT yaklaşımı kısaca tarif ediliyor. Ardından gelir, çalışma yaşamı, eğitim, sağlık, barınma, yaşlılık ve mültecilik ile sığınmacılık alanları LGBT bireyler açısından ele alınıyor, bu alanlarda sosyal politikaların LGBT bireylerin ihtiyaçlarına göre nasıl yeniden düşünülebileceğine dair temel sorun alanları tespit ediliyor ve sosyal politikalar alanında LGBT eşitliğini tesis etme amacıyla yapılabilecekler için ipuçları sunuluyor.⁶

Heteronormatif sosyal politikalardan tam eşitlikçi sosyal politikalara

Bildiğimiz anlamda sosyal politikalar tarihsel olarak erken kapitalist dönemden itibaren Batı Avrupa toplumlarında, öncelikle sınıf temelli eşitsizlikleri eşit yurttaşlık statüsünün tesisi yoluyla törpülemeye ve nihayetinde yok etmeye yönelik çabalar bütünü olarak ortaya çıktılar. Bu çabalar özellikle evrenselci sosyal politikalar biçiminde (örneğin, herkese eşit kaliteli sağlık hizmetlerinin sağlanması) başta Batı Avrupa toplumlarında ve ardından dünyanın birçok ülkesinde, sınıf temelli toplumsal eşitsizlikleri belirli temel ihtiyaç alanlarında etkisiz kılarak önemli başarılar kaydettiler.

Fakat 2. Dünya Savaşı'nın ardından gelişen Batı Avrupa refah devletleri ve bu gelişime paralel olarak kalkınmakta olan ülkeler, sosyal politikalarını genellikle çalışan baba, ev işleri ve bakım yükünü üstlenen anne ve çocuklardan oluşan çekirdek aile etrafında ördüler. Biyolojik aile temelli bu sosyal politika yaklaşımı ailenin toplumsal üretimin en küçük birimi olarak kurgulandığı bir toplumsal örgütlenme öngörüyordu. Bu yaklaşım içerisinde bir yandan eşcinsel birliktelikler, alternatif aile biçimleri (örneğin, trans komünleri) ve tek başına yaşamını sürdürenler yok sayılıyor, kadın ile erkek arasında yapılan eşitsiz işbölümü işlevsel bulunarak pekiştiriliyordu.

Refah devletinin toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini yok sayarak pekiştiren bu sosyal politika yaklaşımı, feminist sosyal bilimciler ve kadın hareketi tarafından etraflıca eleştirildi. Örneğin Ann Orloff, sosyal politikaların toplumsal eşitsizlikleri nasıl etkilediğini yalnızca piyasa ve devlet ikiliği üzerinden anlamamanın mümkün olmadığını, ailenin ve aile içerisinde görünmez kılınan ücretsiz kadın emeğinin de bu düşünsel matrisin içerisinde yer alması gerektiğini belirtti. Bu bağlamda Orloff, toplumsal cinsiyeti sosyal politika analizine eklememenin bir yolu olarak sosyal politikaların ne ölçüde bireylerin özerk birer hane kurmalarına ve bu hanenin sürdürülebilir olmasına imkân verdiğini incelemek gerektiğini vurguladı.⁷

Bu çerçevede 2. Dünya Savaşı sosyal politikalarının toplumsal eşitsizlikleri çoğunlukla yalnızca çalışan baba, ev işleri ve bakım yükünü üstlenen anne ve çocuklardan oluşan çekirdek aileler arasındaki iktisadi eşitsizliklerden ibaret kabul etmesi, sosyal politikaların diğer toplumsal eşitsizlikler (örneğin, toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlikler) ile mücadele etme yetisini kısıtladığını söyleyebiliriz.

Sosyal politikalar muhafazakâr bir aile kurgusu temelinde yapılandırıldıkları ölçüde, aile içerisinde güçsüz konumda bulunan bireyleri gerektiği ölçüde destekleyemiyorlar. Bilindiği gibi, aile yalnızca birlikte ikamet etme durumuna işaret eden "hane" kavramı gibi kapsayıcı değil, kan bağı ya da evlilik akdi üzerinden tanımlanan bir kavram. Kan bağına dayalı aile tanımı içerisinde bakıldığında, aile içerisindeki iktidar ilişkilerinden mustarip olan bir LGBT bireyin, tıpkı ailenin çeşitli nedenlerle dışladığı ya da ailesiyle birlikte yaşamak istemeyen kadınların, öğrenci evlerinde yaşayan gençlerin, ailesinden ayrı yaşamak isteyen bireylerin, boşanmış ve yeniden evlenmeyi düşünmeyen kadınların durumlarında olduğu gibi, biyolojik aile bireylerinden birinin sahip olduğu herhangi bir sosyal haktan o bireyin çocuğu, annesi, babası vb. olarak faydalanması pratikte söz konusu olamıyor.

Toplumsal eşitlik vaadinin dünya genelinde var olan toplumsal eşitsizliklerden faydalanan aktörler tarafından altının oyulduğu 1980 sonrası dönemde ise, farklı siyasi özneler sınıf

temelli eşitsizliklerin yanına kendi yaşadıkları eşitsizlikleri de yerleştirerek toplumsal eşitliği hedefleyen siyasetleri dönüştürerek güçlendiriyorlar. Bu siyasal öznelerin başında kadınlar, engelliler, dini azınlıklar ve ateistler, etnik ve ırk temelli ayrımcılığa karşı mücadele eden gruplar, dilsel azınlıklar ve LGBT bireyler geliyorlar. Bu siyasal öznelerin anlamını, iddiasını ve içeriğini güçlendirdikleri toplumsal eşitlik ideali ise bizlere sosyal politikaları yeniden düşünme imkânı sağlıyor.

Sosyal politikalar, toplumsal eşitliği hedefleyen siyasal aktörler tarafından eşitliği tesis edici biçimde kurgulandıkları durumlarda toplumsal eşitsizliklerin dönüştürülmesinin etkin araçları olabiliyorlar. Sosyal politikaların varlıkları, kapsayıcılıkları, ne tür bir yurttaşlık fikri üzerine kurulu oldukları ve toplumsal eşitlik idealine ne denli etkin hizmet ettikleri ise çoğunlukla bu politikaların kurgulandığı ülkelerdeki toplumsal, siyasal ve iktisadi koşullar ve aktörler tarafından belirlenmekte.⁸ Bu bağlamda, sosyal politikaları tartışmak, öncelikle yurttaşlığı ve yurttaşlığın üzerine kurulu olduğu değerler sistemini değerlendirmeyi gerektiriyor.

Sosyal politikalara LGBT yaklaşımı getirmek

Sosyal politika alanı LGBT hakları yaklaşımı içerisinden değerlendirildiğinde beş önemli alana değinilmesi önemli görünüyor. Bunlardan ilki, ülkedeki sosyal yurttaşlığın genel durumu. Tüm LGBT bireylerin temel ihtiyaçlarına erişebildikleri bir toplumun tesis edilebilmesi için, öncelikle eşitsizlikleri ortadan kaldırmaya yönelik bir sosyal politika anlayışının ve bu anlayışın uygulamalarının bir ülkede var olması gerekir. Yani içinde yaşadıkları toplumun herkes gibi parçası olan LGBT bireyler için de, toplumun genelinin çıkarı için elzem olan sosyal politika müdahalelerinin o toplumda var olup olmaması çok önemlidir (örn. kamu sağlık sigortası).

Bu alanlardan ikincisini ise, ülkede ayrımcılık karşıtı yasaların bulunup bulunmaması oluşturuyor. Sosyal politikaların öznesi olan yurttaşın eğer LGBT de olabileceği yok sayılmış ise, o zaman sosyal politikaların daha önceki bölümlerde de bahsedildiği üzere dışlayıcı sonuçlar doğurma ihtimali her zaman güçlüdür.

Üçüncü önemli alan ise, LGBT bireylerin sosyal ve ekonomik açıdan heterojen bir grup olduğu sosyal politikaların kurgulanmasında hesaba katılması gereken bir unsurdur. Dolayısıyla sosyal politika alanında kimi müdahaleler, LGBT bireylere farklı sosyal ve ekonomik durumlarına göre farklı muamele yapabilirler ve yapmaları da beklenir. Bu alanda

dikkat edilmesi gereken, kamu politikalarının LGBT eşitliğini yalnızca belirli bir sosyo-ekonomik gruba yönelik ayrıcalıklı politikalar olarak kurgulamaması gerekliliğidir.

Dördüncü olarak, sosyal politikaların bazı alanlarında LGBT bireylerin özgül ihtiyaçlarının ve/veya farklı deneyimlerinin hesaba katılması gerekir. Örneğin, LGBT bireylerin faydalanacağı cinsel sağlık hizmetleri kapsamında hekimler LGBT bireylerin cinselliğine yönelik bilgilendirme yapabilme yetisinin olmalıdırlar. Ayrıca sosyal politikalar kurgulanırken LGBT bireylerin halihazırdaki deneyimleri ve yaşam koşulları dikkate alınmalıdır. Örneğin, LGBT eşitliğini tesis etmeye yönelik bir barınma politikası kurgulanacak olsa, zorunlu seks işçiliği yapan trans kadınların gece çalışmak durumunda oldukları ve güvenli bir çalışma ortamına sahip olabilmeleri için ne tür düzenlemeler yapılması gerektiği düşünülmelidir.

Beşinci ve son olarak, çağımızın homofobik ve transfobik toplumlarında LGBT bireylerin ailelerine açılması sonucunda geleneksel aile dayanışmasından dışlanma riskiyle karşı karşıya kaldıklarını unutmamak gerekir. Bu nedenle biyolojik aile dayanışmasını devletin sosyal politika alanındaki yakın partneri gören yaklaşımların LGBT bireyler açısından çifte bir dışlanma ile sonuçlanacağı hesaba katılmalıdır.

Aile temelli sosyal politikalar içerisindeki dezavantajlı konumlarını değiştirmek amacıyla, LGBT hareketi sosyal politika alanında -kimi zaman birbiriyle çelişir gibi görünen- iki tür siyasi talebi çoğunlukla birlikte seslendiriyor. Bu taleplerden ilki, sosyal hakların aileler temelinde değil, bireyler temelinde kurgulanması talebi.⁹ LGBT hareket sosyal politikalara birey temelli yaklaşım getirirken, devletin hem piyasanın ve homofobik ve transfobik ayrımcılığın bireyler üzerindeki olumsuz etkilerine karşı mücadelede rol almasını hem de bireylerin kendi yaşamlarını nasıl sürdürmek istediklerine dair inisiyatiflerine ket vurmamasını talep ediyor.

LGBT hareketinin ikinci talebi ise, sivil birliktelik ya da eşcinsel evliliklerinin yasal olarak tanınması yolu ile, aile temelinde kurgulanan sosyal politikaların eşcinsel çiftleri de kapsamının sağlanması. Sivil birlikteliklerin ya da eşcinsel evliliklerin tanınmadığı ülkelerde eşcinsel çiftlerin, diğer çiftlerin birbirlerine sağlayabildikleri sosyal korumayı yasal engeller dolayısıyla sağlayamadıklarını biliyoruz.¹⁰ Eşcinsel çiftlerin henüz heteroseksüel çiftlerle eşit haklara sahip olmaması, sağlık ve emeklilik gibi temel sosyal korunma mekanizmalarına erişimde eşcinsel çiftlerin dezavantajlı duruma düşmesi ile sonuçlanmakta.¹¹ Örneğin, heteroseksüel evli bir çiftten yalnızca birinin sosyal güvenceli bir

işte çalışması, diğer eşin sağlık hizmetlerine erişimini garantilemesine rağmen, aynı durum eşcinsel çiftler için mümkün olmuyor.

Eşcinsel birlikteliklerinin aile olarak tanınması talebi aslında tüm bireylere yönelik bir özgürleşme öngörmesi nedeniyle çok daha kapsayıcı bir siyasi talep olan birey temelli sosyal politika yaklaşımı ile çelişiyor. Fakat tümüyle aile kurgusu üzerine dayalı günümüz toplumlarında her ne kadar ilki kadar dönüştürücü olmasa dahi eşcinsel çiftlerin heteroseksüel çiftlerle eşit haklara sahip olmasını istemenin de arkasında durulması gereken bir siyasi talep olduğu kabul görüyor. Ayrıca devletlerin bu iki yaklaşımdan birini seçmek durumunda olmadıklarını da biliyoruz. Açmak gerekirse, devletin birliktelikler konusunda herhangi bir tutum almaksızın ve herhangi bir normu dayatmaksızın sosyal politikalarını bireylerin özgür iradeleri ile kurulmuş haneler üzerinden kurgulaması da mümkündür. Bu durumda hem tüm birliktelikler sosyal politikanın öznesi olabilirler, hem de yaşamlarını yalnız sürdürmek isteyen bireyler de tek kişilik haneler olarak yine sistemin içerisinde kalabilirler.

Bu bölümde temel unsurlarını belirttiğim sosyal politikalara LGBT yaklaşımı genel anlamda yol gösterici olmakla birlikte, çoğu zaman farklı sosyal politika alanlarında LGBT hakları hareketinin taleplerinin neler olabileceğini tartışamayacak kadar kuş bakışı bir analiz sunuyor. Bu nedenle, makalenin bu bölümü takip eden bölümleri sosyal politikaların tekil alanlarına dair giriş niteliğinde değerlendirmeler yapmaya ayrıldı.

Gelir

Toplumda LGBT bireyler ve yoksulluk ilişkisine dair, çoğunlukla medyadaki hatalı temsil biçimleri ve cinsel yönelim ile cinsiyet kimliği ile ilgili bilgisizlik dolayısıyla oluşan önyargılar mevcut. Bu önyargılardan birincisi özellikle lezbiyen, gey ve biseksüel bireylerin temel gereksinimlerini karşılamakta hiçbir sıkıntısı olmayan, hâli vakti yerinde kimseler olduğuna yönelik inanç. İkinci önyargı ise, yoksulların aşktan ve cinsellikten arı olduklarına ya da yoksulların aşkla ve cinsellikle ilişkilerinin ikincil ve gündeme gelmesine gerek olmayan bir mesele olduğuna duyulan inanç. Bu iki önyargının da aksine, her toplumsal katmanda olduğu gibi LGBT bireyler yoksullar arasında da varlar, fakat mevcudiyetlerinin bir toplumsal temsili henüz yok.¹²

LGBT bireyler arasında yoksulluğun ne düzeyde olduğuna dair akademik çalışmalar dünya çapında yetersiz¹³, Türkiye’de ise böyle çalışmalar henüz hiç yok. Fakat genel durum

üzerinden LGBT bireylerin gelir durumlarına dair birtakım çıkarımlar yapmak mümkün olabilir.

LGBT bireyleri gelir yoksulluğu riski ile karşı karşıya bırakan iki temel etmenden söz edilebilir. Bunlardan birincisini, ailelerine açılmalarının ardından ailelerin LGBT bireyleri tüm sosyal koruma mekanizmalarından mahrum bırakması riski oluşturuyor. İkincisini ise LGBT bireylerin istihdam alanında cinsel yönelimleri dolayısıyla ayrımcılığa uğraması, işlerini kaybetmeleri, niteliklerinin altında işleri, daha düşük gelir getiren ve kötü istihdam koşullarına sahip işleri kabul etmek mecburiyetinde kalarak yoksullaşmaları şeklinde ifade etmek mümkün. Herhangi bir kamusal koruma mekanizmasının bulunmadığı Türkiye’de LGBT bireylerin karşı karşıya buldukları bu her iki risk de LGBT bireylerin toplumun geri kalanına göre yoksullaşma risklerinin daha yüksek olduğuna işaret ediyor.

Son olarak, LGBT bireylerin, özellikle trans kadınların, gelir durumları toplum genelinden farklı olmasa dahi farklı ihtiyaç alanlarında (örneğin, barınma, sağlık) karşı karşıya oldukları ayrımcılık pratikleri nedeniyle harcamalarının (örneğin kira düzeyleri, cinsiyet değiştirme ameliyatları) toplum genelinin üzerinde olmak durumunda kalacağını, dolayısıyla gelir yoksulluğu çekme risklerinin toplumun ortalamasının üzerinde olacağını tahmin edebiliriz. Bu duruma örnek olarak ev kiralari verilebilir. Ülkemizde halihazırda kentlerin belirli gettolarına sıkıştırılan açık LGBT bireyler bu gettolarda emlak piyasasının üzerinde kiralar vererek ikamet etmek durumunda bırakılıyorlar.

LGBT bireylerin gelir yoksulluğu sorunu ile en etkin mücadelenin istihdam alanında ayrımcılık karşıtı yasal garantilerin getirilip uygulanması ve birey temelli “yurttaşlık geliri” politikalarının uygulanması yolu ile sağlanabileceği söylenebilir. Bu bağlamda, gerek KAOS-GL’nin sendikalar ile birlikte çalışma çabasının, gerekse LGBT hareketi tarafından Türkiye’de yurttaşlık geliri politika önerisine arka çıkılmasının¹⁴ LGBT hareketinin sosyal politika alanında attığı önemli ittifak kurma adımları olduğu ifade edilebilir.

İstihdam alanında cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılığın yasaklanmasına ve yurttaşlık gelirine ek olarak, LGBT bireylerin gelir yoksulluğu ile mücadele, bu bireylerin farklı ihtiyaç alanlarında karşılaştıkları ayrımcılıkların yok edilerek giderilmesini de gerektirir. Bu tür politikalara örnek olarak cinsiyet değiştirme ameliyatı geçirmek isteyen trans bireylerin ameliyatlarının kamu sağlık sigortasının temel teminat paketi içerisine alınması verilebilir.¹⁵

Çalışma yaşamı

Maaş gelirleri toplumun ve tabii LGBT bireylerin büyük çoğunluğu için temel gelir kaynağı olmayı sürdürmekte. Türkiye gibi, sosyal güvenlik sisteminin kişinin kayıtlı istihdam edildiği süre içerisinde sağlık hizmetlerine erişimine ve yaptığı katkıya oranla yaşlılığında emeklilik gelirin erişimini öngördüğü bir sistemde, istihdam yalnızca günlük giderlere harcanacak gelirin kazanılmasının ötesinde bir toplumsal anlam taşıyor. Bu nedenle, Türkiye’de LGBT bireylerin istihdam alanında karşılaştıkları ayrımcılık pratikleriyle mücadele üzerinde önemle durulması gereken bir alan olarak karşımıza çıkıyor.

LGBT hakları alanında önemli kazanımların gerçekleştiği ülkelerin büyük çoğunluğunda istihdam alanında LGBT bireylerin maruz kaldıkları ayrımcılık pratiklerinin ortadan kaldırılmasına yönelik kapsamlı düzenlemeler yapılıyor. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri’nin eyaletlerinin büyük çoğunluğunda, kamu istihdamında LGBT bireylerin cinsel yönelimleri dolayısıyla işe alımda, işten çıkarmada, terfide, maaşlarda ve personel yardımlarında ayrımcılığa uğramamaları güvence altına alınıyor.¹⁶

Her ne kadar Türkiye’nin imzacısı bulunduğu uluslararası sözleşmelerde istihdam alanında cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılık açıkça yasaklansa da, bu ayrımcılık yasağı Türkiye mevzuatında henüz karşılık bulmuş değil. Türkiye’de yargıçlar anayasal dayanağı bulunmasına rağmen uluslararası sözleşmeleri temel alarak karar vermede hâlâ tutuk davranmaktalar.

Türkiye’de trans kadınların ise zorunlu seks işçiliğine mahkûm edildiklerini ve trans kadınlara seks işçiliği dışında bir alanda çalışma olanaklarının sağlanmadığını biliyoruz.¹⁷ Trans kadınların doğuştan kadın olmadıkları gerekçesiyle, yasal genelevlerde çalışma iznine sahip olamamaları bu durumu daha da vahim hale getiriyor.¹⁸ 2011 yılında Pembe Hayat LGTT Dayanışma Derneği tarafından gerçekleştirilen Seks İşçiliği ve İnsan Hakları Sempozyumu’nda belirtildiği gibi, herhangi bir yasal korunmaya sahip olmayan trans kadınlar, seks işçiliği alanında kayıt dışı çalışmaya terk edilerek güvencesiz, her türlü sömürüye ve şiddete açık bir yaşama mecbur bırakılıyorlar.¹⁹ Kolluk kuvvetleri de Türk Ceza Kanunu’nu gerekçe göstererek trans kadınları çeşitli cezalara çarptırarak²⁰ ve kimi zaman da trans kadınlara şiddet uygulayarak durumu daha da kötü hâle getiriyorlar.

2009 yılı içerisinde KAOS-GL tarafından gerçekleştirilen Gey-Lezbiyen İşçi Ağı buluşmasında LGB bireylerin çalışma yaşamında karşılaştıkları sıkıntılar detaylı biçimde kamuoyu ile paylaşılmıştı. Bu sıkıntılardan birincisinin, üniversite tercihlerinde ve meslek seçiminde LGB bireylerin “eşcinsel mesleği” olarak lanse edilen meslek gruplarına (örneğin, moda tasarım)

istemleri dışında yönlendirilmeleri ya da LGB bireylere bu mesleklere yönelmekten başka şans bırakılmaması olduğu belirtilmişti. İkinci olarak ise, LGB bireylerin iş başvurusu sürecinde özel hayatlarına dair incelemeler sonucu işe kabul edilmediklerine, niteliklerinin altında işlerde ve pozisyonlarda çalışmaya mecbur bırakıldıklarına ya da hakları olmasına rağmen terfi ettirilmediklerine dikkat çekilmişti.²¹ Avrupa Birliği İlerleme Raporlarında da Türkiye’de çalışma yaşamında LGBT bireylerin ayrımcı uygulamalarla karşı karşıya kaldıklarının altı çizilmişti.²²

Çalışma yaşamında LGB bireylere yönelik ayrımcı uygulamalara hem özel sektörde hem de kamu sektöründe sıkça rastlanıyor. Kamu sektöründe çalışan LGB bireyler cinsel yönelimleri dolayısı ile disiplin yaptırımlarına maruz bırakılabiliyorlar. Kamuda öğretmen olarak çalışan LGB bireyler, Milli Eğitim Bakanlığı’nın “hariçte muallimlik sıfatı ile telif edilemeyen iffetsizlik” ibaresini içeren mevzuatı gerekçe gösterilerek meslekten çıkarılabiliyorlar.

2008 yılında Türkiye Futbol Federasyonu’nun ayrımcı tutumu nedeniyle kendisine yönetmek üzere maç verilmeyen hakem Halil İbrahim Dinçdağ’ın durumu istihdamda LGBT bireylere yönelik ayrımcılığın en görünür örneklerinden birini oluşturdu. Türkiye Futbol Federasyonu hakem Halil İbrahim Dinçdağ’ın gey olması nedeniyle askerlikten muaf tutulduğunu tespit ederek, “performans düşüklüğü” mazeretiyle Dinçdağ’ın hakemlik yapamayacağını ilan etti. Dinçdağ’ın ifadesine göre, Türkiye Futbol Federasyonu Dinçdağ’ın cinsel yönelimini medya ile paylaşarak kendisini bir televizyon programında cinsel yönelimini kamuoyu ile paylaşmak mecburiyetinde bıraktı. Bu sürecin sonunda Dinçdağ’ın hakemlik yapması engellendi ve Dinçdağ hakemliği ile ilgisi bulunmayan, on altı yıldır sürdürdüğü radyo programcılığında da ayrılmak mecburiyetinde bırakıldı. Dinçdağ, kendisine cinsel yönelimi nedeniyle ayrımcılık yapıldığı iddiasıyla Türkiye Futbol Federasyonu’nu mahkemeye verdi ve ilk duruşma 2011 yılında gerçekleşti.²³ Bu makalenin yazıldığı dönemde halen sürmekte olan bu dava, istihdamda cinsel yönelim temelinde ayrımcılık açısından emsal olma niteliğinde.

Özel sektördeki duruma bakıldığında ise, Batı Avrupa ve Amerika ülkelerinde çeşitlilik politikaları uygulayarak LGBT dostu çalışma yaşamını kurumsal imajlarının parçası hâline getiren çokuluslu şirketlerin Türkiye ofislerinin, çeşitlilik politikalarını uygulamak bir yana LGBT bireylerin istihdamı konusunda medya temsilcilerinin sorularına cevap vermekten dahi çekindikleri tespit ediliyor²⁴.

LGBT bireylerin çalışma yaşamında ayrımcılığa uğramamalarına yönelik olarak atılması gereken ilk adımların, zorunlu seks işçisi trans kadınlara can güvencesi ve sosyal güvence sağlanması, seks işçiliği dışındaki diğer meslek dallarının trans kadınlara açılması, LGBT

çalışanların işveren tarafından cinsel yönelimlerini açıklamaya zorlanamayacaklarının ve cinsel yönelimleri ve/veya cinsiyet kimlikleri dolayısıyla hiçbir ayrımcı uygulamaya tabi tutulamayacaklarının hukuki güvence altına alınması ve bu güvencenin hayata geçirilmesine yönelik kamusal mekanizmalarının kurulması olduğu söylenebilir.

Eğitim

LGBT bireylerin eğitim alanında karşılaştıkları ayrımcı pratikler, gerek bu bireylerin okul başarılarını ve kariyerlerini olumsuz etkileme olasılığı gerekse ruh sağlığı ve kişilik gelişimleri açısından negatif sonuçlar doğurma olasılığı dolayısıyla LGBT ve sosyal politikalar alanındaki çok boyutlu sorun alanlarından birini oluşturuyor.

Avrupa Konseyi'nin raporunda belirtildiği gibi, LGBT öğrenciler eğitim kurumlarında akran zorbalığına ve tacize diğer öğrencilere oranla çok daha yüksek oranda maruz kalıyorlar.²⁵ Türkiye'de akran zorbalığı ve tacizle mücadeleye yönelik herhangi bir politikanın geliştirilmemiş olması, LGBT öğrencilerin eğitim kurumlarını kendileri için güvenli yerler olarak görmemelerine yol açıyor.

Her düzeyde eğitim müfredatının homofobik ve transfobik içeriklerden arındırılması ve öğretmen eğitimlerinde LGBT bireylere dair önyargısız ve bilimsel temele dayanan bilgilendirmeler yapılması önem taşıyor. Son olarak, LGBT öğretmenlerin açık olarak mesleklerini sürdürebilmelerinin önünde bulunan yasal engeller nedeniyle, bu öğretmenlerin LGBT öğrencilere rol model olabilmeleri şansının da kaybedilmiş olduğunu hatırlamak önemli.

Sağlık

Sağlık hizmetleri alanında LGBT bireyler için kilit önem taşıyan beş unsur bulunuyor. Bunlardan ilkinin, bireylerin sağlık hizmetlerine erişimlerini doğrudan belirleyen sağlık hizmetlerinin finansmanı ve finansman modelinin LGBT bireylere etkileri oluşturuyor. Özellikle özel sağlık sigorta kurumlarının LGBT bireyleri sağlık riski taşıyan bireyler olarak damgalamaları, LGBT bireyleri 'sigortalanamaz' ya da çok yüksek ödeme gerektiren poliçelerle sigortalabilir kılıyor. Bu nedenle, kamu sağlık sigortaları ya da vergiler yoluyla fonlanan kamusal bir sağlık sisteminin sağlık hizmetlerine erişimi bir yurttaşlık hakkı olarak herkese, ücretsiz ve kaliteli olarak sunabilmesi LGBT bireyler için özel önem taşıyor.

Bu unsurların ikincisini ise, sağlık çalışanlarının LGBT bireylerin varoluşlarına dair yeterli bilgiye sahip olmamaları ve kendilerine eğitimleri süresince cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği alanında gerekli bilgilerin sunulmaması oluşturuyor. Bu durum ayrımcı uygulamalara zemin hazırlıyor.

Üçüncü olarak ise, uluslararası tıbbi otoritelerin açıklamalarının aksine, hâlâ LGBT varoluşlarını tıbbi bir bozukluk olarak tanımlama ve tedavi etmeye çalışmadan bahsetmek gerekiyor.²⁶ Bu durum, LGBT bireylerin ruh sağlıklarını olumlu yönde etkileyecek ve toplumsal baskı ile mücadelelerinde kendilerini destekleyecek psikolojik ve psikiyatrik destek mekanizmalarına erişimlerine ket vuruyor, temel hasta hakları prensiplerinden biri olan endikasyon olmaksızın tıbbi müdahalenin yapılmaması prensibine aykırı düşüyor ve LGBT bireylerin sağlık hizmetlerine güvenlerini köreltiyor.

Dördüncü unsur ise, halen süren translğın hastalıklaştırılması meselesi oluşturuyor. Trans bireylerin yeniden cinsiyet tayini işlemleri süresince kendi varoluşlarını tıp otoritelerine katı önkoşulları yerine getirmek suretiyle kanıtlamalarının bekleniyor. Trans bireyler bu ön koşulları yerine getirirlerse dahi, -istedikleri takdirde- yasal bir engel bulunmamasına rağmen cinsiyet değiştirme ameliyatları kamu sağlık sigortası tarafından karşılanmıyor.²⁷

Son olarak, cinsel sağlık alanında, LGBT bireylerin ihtiyaçlarına yönelik cinsel sağlık hizmeti sunan sağlık personelinin bulunmaması da önemli bir sorun alanını oluşturuyor. Özellikle cinsel yolla bulaşan hastalıkların önlenmesi amacıyla, LGBT bireyler ile bu konuda bilgili ve homofobik ve/veya transfobik yaklaşımlara sahip olmayan hekimlerin ve diğer sağlık personelinin işbirliği önem taşıyor.

Yaşlılık

Lezbiyen, gey, biseksüel ve trans bireyler ile sosyal politika ilişkisi üzerine düşünürken, gözden kaçırılmaması gereken en önemli unsurlardan biri, LGBT bireylerin ihtiyaçlarının yaşam süresince farklılık göstermesi. Başka bir deyişle, yaşlı LGBT bireylerin ihtiyaçlarının genç LGBT bireylerden farklılık gösterebildiği genellikle göz ardı ediliyor. Yaşlılık alanına baktığımızda da, yaşlılara yönelik sosyal politikaların ülkelerin büyük çoğunluğunda heteronormatif değerler sistemi üzerine kurulu olduğunu görüyoruz.²⁸

Türkiye’de ise hem yaşlılara yönelik sosyal politikalar çok kısıtlı, hem de yaşlı bireylerin yalnız ya da yaşlı eşleri/partnerleri ile birlikte bağımsız olarak yaşamlarını sürdürebilmelerine yönelik destek önlemleri hiç öngörülmemiş durumda. Yaşlı bakımevleri

yaygın değil. Yaşlı bakımı alanında çalışacak profesyoneller yetiştirilmiyor. Bakım sigortası henüz geliştirilmedi. Yaşlıların yaşadıkları hanelerde gerekli mimari değişiklikleri yapacak, yaşlıların kentlerde ve köylerde gündelik toplumsal hayata katılmalarına imkân verecek önlemleri alan yerel birimler mevcut değil.

Yaşlılık meselesi Türkiye LGBT hareketinde de henüz yeterli ilgiyi görmüş değil. Yirmi yıllık genç bir hareket olan Türkiye LGBT hareketinin özellikle ilk kuşakları için ise aslında yaşlanma çok da uzak bir geleceğe denk düşmüyor.

Yaşlılık başka ülkelerde de LGBT hareketinin ilk kez kamusal görünürlük kazandığı dönemlerin yaklaşık yirmi ya da otuz yıl ardından gündeme geldi. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nde, 1969 yılındaki Stonewall isyanı döneminin LGBT aktivistleri, 2000'li yılların başlarıyla birlikte yaşlanma ile tanışmaya başladılar ve bu durum yaşlanma olgusunu LGBT hareketinin de gündemine taşıdı. Amerikan LGBT hareketinin ilk kuşağının yaşlanması ile birlikte, yaşlı LGBT'ler kendi aralarında yeni örgütlenmeler oluşturmaya başladılar. Yaşlı LGBT'lerin örgütleri, barınma, sosyal hizmetler ve sağlık hizmetlerine yönelik yeni kamusal talepleri seslendirmeye ve bu yeni ihtiyaçları karşılamaya yönelik yeni çözüm arayışlarına başladılar.²⁹

Türkiye bağlamında yaşlı LGBT bireylerin iki önemli toplumsal risk ile karşı karşıya kaldıklarını/kalacaklarını söylemek mümkün. Türkiye bilindiği gibi yaşlılık ve bakım politikaları alanının gelişmemiş olmasının bir sonucu olarak bakım yükünün tamamen geniş aileye terk edildiği ve sivil birliktelikler/eşcinsel evliliklerin tanınmamış olduğu bir ülke.³⁰

Halbuki Birleşik Krallık'ta yayımlanan LGBT bireyler ve yaşlılık raporunda da belirtildiği gibi, LGBT bireylerin toplumun geri kalanına oranla tek başına yaşlanma olasılıkları daha yüksek ve biyolojik aile dışında kurdukları dayanışma ağlarında da sıklıkla kendi akranları bulunmakta.³¹ Bu koşullarda ilk olarak, Türkiye'de yaşlı LGBT bireylerin bakım krizi ile karşı karşıya olduğunu/kalacaklarını söyleyebiliriz. İkinci olarak ise, LGBT hareketinin iç kültürünün ve LGBT bireylere hitap eden büyükşehirlerdeki eğlence/sosyalleşme kültürünün çoğunlukla genç LGBT bireyleri hedef alması nedeniyle, yaşlı LGBT bireyler yalnızlık riski ile baş başa. LGBT cemaatleri içerisinde dayanışma ağları örülmez ise, yaşlı LGBT'ler bu kez de yalnızlığın getirdiği ek bir toplumsal dışlanma riski ile karşı karşıya kalacaklar.

Türkiye'de LGBT bireylerin yaşlılığa bağlı olarak karşı karşıya kaldıkları ve gelecekte kalacakları toplumsal riskler, LGBT hareketinin yaşlılık politikalarını gündemine almasını gerektiriyor. Özel olarak ise, LGBT hareketinin sorumluluğu tamamen biyolojik ailelere

devreden yaşlı bakımı politikalarına alternatif oluşturmaya yönelik siyasi çabalara destek olması gerektiği söylenebilir. LGBT hareketi, yaşlı bakım hizmetlerinde LGBT yaşlılara yönelik olarak eğitim almış sosyal hizmet uzmanlarının çalışmasını savunan çalışmalar yapabilir. Bu bağlamda, özellikle sosyal hizmet alanının içinden gelen LGBT bireylerin LGBT yaşlılar için geliştirilmesi gereken destek mekanizmalarına dair önerilerinin³² ciddiye alınması ve desteklenmesi önem taşıyor.

Barınma

LGBT bireyler cinsel yönelimleri ve/veya cinsiyet kimlikleri aileleri ve/veya yakın çevreleri tarafından bilinir hâle geldiğinde barınma krizi ile karşı karşıya kalabilmekteler. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) yapılan bir çalışmaya göre ailelerine açılan LGBT gençlerin dörtte birinin barınma krizi yaşadıkları tespit edilmekte. Ulusal Gey ve Lezbiyen Çalışma Kolu ve Evsizler İçin Ulusal Koalisyon'un raporuna göre, ABD'de sayıları bir buçuk milyona varan evsiz ve evden kaçmış gençlerin yüzde 20 ila yüzde 40'ının kendilerini LGBT olarak tanımladıkları belirtilmekte.³³ Raporda LGBT gençlerin diğer gençlere oranla daha ciddi oranda evsizlik riski ile karşı karşıya olduğu vurgulanmakta.

LGBT gençlerin karşı karşıya oldukları evsizlik riskine karşı raporda dile getirilen önlemler arasında, LGBT gençlere yönelik kamusal geçici barınma mekânlarının oluşturulması, bu mekânlarda LGBT gençlerle çalışma yetisi kazanmış hak temelli yaklaşıma sahip sosyal hizmet uzmanlarının istihdam edilmesi, evsiz LGBT gençlere barınma imkânlarının sunulması ile birlikte bu gençlerin sağlık kontrollerinin yaptırılması gibi önlemler sayılmakta.

Türkiye LGBT hareketinin LGBT bireylerin barınma sorununu gündemine alması önem taşımakta. Özellikle büyükşehirlerde LGBT bireylerin görece rahat olarak yaşamlarını sürdürebildikleri gettolarda barınma masraflarının şehrin diğer bölgelerine göre yüksek olduğu biliniyor. İkinci olarak LGBT hareketinin bazı LGBT bireylerin halihazırda karşı karşıya oldukları ve gelecekte ailelerine açılan LGBT bireylerin sayılarının artmasıyla daha da kronik hâle gelebilecek olan barınma krizine dair çözümler üzerine düşünmesi ve bu alanda politika önerileri oluşturması önem taşıyor (örneğin LGBT sığınmaevleri).

LGBT bireyler ve barınma alanında LGBT hareketinin ve politika yapıcılarının üzerinde durması gereken bir diğer alan ise üniversite yurtlarındaki LGBT bireylerin durumu. İstanbul Bilgi Üniversitesi Gençlik Çalışmaları Birimi'nin raporunda belirtildiği üzere, ülkemizde üniversite okumak için başka şehre göç edilmesi yaygın bir durum.³⁴ Fakat kamunun üniversite öğrencilerine sağladığı yurtların kapasitesi bu ihtiyacı karşılayabilecek seviyede

değil. Ayrıca aynı rapora göre, üniversite yurtlarında cinsiyet ayrımcı pratikler hüküm sürüyor ve gençlerin yaşam tarzlarına yönelik kısıtlama ve baskılar yaygın. Özellikle daha düşük gelirli gençlerin üniversite yurtlarını ekonomik gerekçelerle tercih etmek durumunda kaldıkları düşünüldüğünde, düşük gelirli gençlerin halihazırda ekonomik nedenlerle kısıtlı olan özgürlük alanlarının bir de yurttaki uygulamalar dolayısıyla kısıtlamaya maruz kaldığını söylemek mümkün. Üniversite yurtlarında ikamet eden LGBT üniversite öğrencilerinin ise bu dezavantajlı grubun en kırılgan azınlıklarından birini oluşturmakta olduğunu unutmamak gerekiyor. Bu nedenle, üniversite yurtlarında LGBT gençlerin yaşadıkları ayrımcı pratiklerle mücadele edilmesi de LGBT hareketinin dikkatini yoğunlaştırması gereken bir alan olarak ortaya çıkıyor.

Mültecilik, sığınmacılık ve göç

Sosyal politikalar alanında her ne kadar genel uygulama hakların yurttaşlık temelinde tanımlanması olsa da, yaşadığı ülkeye yurttaşlık bağı ile bağlı olmayan bireylerin de o ülkede yurttaşlara sağlanan hak ve özgürlüklerden faydalanmaları insan haklarının evrenselliğinin gereği olarak görülmeli. Doğdukları, daha önce yaşadıkları ya da yurttaşı oldukları ülkelerde güvenlikleri tehlikede olan sığınmacı ve mültecilerin, ülkelerini geride bırakıp yabancı bir ülkede bir yaşama başlamaları bu bireyler için ciddi bir belirsizlik ve güvensizlik durumunu beraberinde getiriyor.

LGBT sığınmacı ve mülteciler ise, cinsel yönelimleri ve cinsiyet kimlikleri dolayısıyla ayrımcılığa uğrama olasılıklarının yüksek olması nedeniyle sığınmacı ve mülteciler arasında da en kırılgan gruplardan birini oluşturuyorlar.

Eşcinselliğin idam cezası ile cezalandırıldığı bir komşu ülkesi bulunan ve homofobi ile transfobinin güçlü olduğu Ortadoğu coğrafyasının parçası olan Türkiye’de 2011 yılı sonu itibarıyla 25 binin üzerinde sığınmacı ve mülteci bulunuyor. Bu sığınmacı ve mültecilerin arasında önemli sayıda LGBT bireyin de bulunduğu biliniyor.

Ulusal ve uluslararası insan hakları kuruluşları Türkiye’nin özellikle LGBT sığınmacı ve mültecilere yeterli ve sürekli korumayı sağlamadığını belirtiyorlar.³⁵ Geride bıraktıkları ülkelerde cinsel yönelimleri ve/veya cinsiyet kimlikleri dolayısıyla yaşamları tehdit altında bulunan LGBT sığınmacı ve mültecilerin, Türkiye’de büyükşehirlerde yerleştirilmeleri, LGBT hakları konusunda eğitim görmüş çalışanlardan danışmanlık almaları ve yurttaşlara sunulan tüm hizmetlerin bu bireylere de sunulması LGBT bireyler, göç ve sosyal politika alanında önem taşıyan konuların başında yer alıyor.

Sonuç yerine

LGBT hareketi Kuzey Amerika, Batı Avrupa ve Latin Amerika başta olmak üzere dünyanın birçok ülkesinde LGBT bireylerin cinsel yönelimleri ve cinsiyet kimliklerinin tanınması, sivil ve politik haklar konusunda cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelinde her türlü ayrımcılığın yasaklanması ve eşcinsel birlikteliklerinin yasal statüye kavuşması gibi çok önemli kazanımlar elde etti.

Türkiye’de de LGBT hareketi 1990’lı yıllarla görünürlük kazanmaya başlayan hak mücadelesini başarıyla sürdürüyor. LGBT bireylerin hak mücadelesinin LGBT hareketi haricinde sahipsiz kaldığı günlerden, bugün LGBT hareketinin anayasal taleplerinin Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde bulunan ana muhalefet partisi Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ile Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) tarafından sahiplenildiği dönemlere gelindi.

Türkiye’de yurttaşlığın tanımını “açmanın” vakti çoktan geldi. Fakat özellikle halkın yarısından fazlasının desteğine sahip Adalet ve Kalkınma Partisi hükümetinin ısrarlı karşı çıkışı nedeniyle, Türkiye LGBT hareketinin uzun yıllardır süren hak mücadelesine, Avrupa Birliği sürecinin sivil ve politik haklar alanlarındaki olumlu etkisine ve uluslararası sözleşmelerin LGBT bireylere eşitliği vazedmesine rağmen cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılık henüz Türkiye mevzuatının bir parçası hâline getirilemedi.

Her ne kadar LGBT bireylerin ayrımcılığa maruz bırakılmayacağını ve eşit yurttaşlar olarak tanınmasının anayasal güvenceye kavuşması kilit önem taşısa da, bu güvencelerin LGBT bireyleri de kapsayacak bir eşit yurttaşlığı tesis etmek için tek başlarına yeterli olmadığını unutmamak gerekir. Eşit Türkiye yurttaşlığının tesis edilebilmesi ancak sosyal politikaların LGBT bireylerin ihtiyaçlarına da cevap verecek bir biçimde yeniden kurgulanması ile mümkün olacak.

Türkiye LGBT hareketi hem eşitlikçi sosyal politikaların alanının genişlemesine dair mücadelenin temel müttefiklerinden biri olmak, hem de devletin özel hayatın dışına çıkmasını ve bireylerin kendi yaşamlarını kendi takdirleri doğrultusunda sürdürebilmelerinin önünün açılmasını savunmak gibi zorlu bir gündemle karşı karşıya.

KAYNAKÇA

Akın, Elif. “Bu Ülkede Eşcinselin de Adı Yok!” *Sabah*, (25.10.2009). (Erişim: 10.05.2012).

http://www.isteinsan.com.tr/isteinsan_gazete/bu_ulkede_escinselin_de_adi_yok.html

Albelda, Randy, M. V. Lee Badgett, Alyssa Schneebaum, Gary J. Gates. *Poverty in the Lesbian, Gay and Bisexual Community*. (Los Angeles: The Williams Institute, University of California-Los Angeles, 2009).

Avrupa Komisyonu. *Turkey 2009 Progress Report*. (Brüksel: Avrupa Komisyonu, 2009).

Avrupa Komisyonu. *Turkey 2010 Progress Report*. (Brüksel: Avrupa Komisyonu, 2010).

Avrupa Konseyi. *Avrupa'da Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliğine Dayalı Ayrımcılık*. (2011).

Birinci, Emre. "Cinsel Yönelim ve Sosyal Hizmet." *KAOS-GL*. (2010). (Erişim 14.11.2010). http://www.kaosgl.org/icerik/cinsel_yonelim_ve_sosyal_hizmet

Candaş, Ayşen, Volkan Yılmaz. *Türkiye'de Eşitsizlikler*. (İstanbul: Friedrich Ebert Stiftung Derneği, 2012).

Colvin, Roddrick. A. "Political Party Support and Policy Outcomes: Adopted State Gay Rights Laws." *Handbook of Gay, Lesbian, Bisexual, and Transgender Administration and Policy* içinde. Der. Wallace Swan, 69-90. (New York ve Basel: Marcel Dekker, Inc, 2004).

Demirdağ, Erdal. "Queer Siyaset Adına Temel Bir Hak Olarak Vatandaşlık Gelirini Savunmak". *KAOS-GL*. (2010). (Erişim 04.05.2012). <http://kaosgl.org/sayfa.php?id=4908>

Ersavaş, Buğra. "Cinsel Tercihi, Mahkeme Kapılarında." *Milliyet*, (02.03.2011). (Erişim 06.05.2012). <http://spor.milliyet.com.tr/cinsel-tercihi-mahkeme-kapilarinda/spor/spordetay/02.03.2011/1358965/default.htm>

Genç, Fırat. "Geçmiş Ne Kadar Geçmiş: Sosyalizm ve LGBT Hareketi," *Jiyan*, (2012). (Erişim: 16.06.2012). <http://www.jiyan.org/2012/06/15/gecmis-ne-kadar-sosyalizm-ve-lgbt-hareketi/gecmis->

Heapy, Brian ve Andrew K. T. Yip. "Policy Implications of Ageing Sexualities," *Social Policy & Society*, 5 (2006):443-451.

Helsinki Yurttaşlar Derneği Mülteci Destek Programı ve İltica, Sığınma ve Göç Örgütü (ORAM). *Unsafe Haven: The Security Challenges Facing Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Asylum Seekers and Refugees in Turkey*. (2009). http://www.hyd.org.tr/staticfiles/files/unsafe_haven_2011.pdf

Human Rights Watch. *Kurtuluşumuz İçin Bize Bir Yasa Gerek: Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet, Cinsellik ve İnsan Hakları*. (2008). <http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/turkey0508tuweb.pdf>

KAOS-GL ve Almanya Federal Büyükelçiliği. *Lezbiyen, Gey, Biseksüel Çalışanların İş Yaşamı Raporu*. (Ankara: KAOS-GL, 2009).

Köylü, Murat. "3 Mart'ta Dayanışma: Seks İşçilerinin Onuru İnsan Onurudur." *KAOS-GL*, (2011). (Erişim: 04.05.2012).

<http://www.kaosgl.com/sayfa.php?id=6512>

Musingarimi, Primrose. *Social Care Issues Affecting Older Gay, Lesbian and Bisexual People in the UK*. Londra: The International Longevity Centre, (2008).

Norveç Çocuklar ve Eşitlikten Sorumlu Bakanlığı. *The Norwegian Government's Action Plan: Improving Quality of Life among Lesbians, Gays, Bisexuals and Trans Persons 2009-2012*. 2008

Orloff, Ann Shola. "Gender and the Social Rights of Citizenship: The Comparative Analysis of Gender Relations and Welfare States." *American Sociological Review* 58 (1993): 303-328.

Özen, Emrecan "Turkey." *The Greenwood Encyclopedia of LGBT Issues Worldwide* içinde. Der. Chuck Stewart, 427-438. Santa Barbara, Denver and Oxford: Greenwood Press, 2010.

Özer, Betül Selcen ve Yörük Kurtaran. *Gençler ve Barınma*. (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Gençlik Çalışmaları Birimi, 2009).

Quam, Jean, K. "Issues in Gay, Lesbian, Bisexual, and Transgender Aging." *Handbook of Gay, Lesbian, Bisexual, and Transgender Administration and Policy* içinde. Der. Wallace Swan, 137-156. (New York and Basel: Marcel Dekker, Inc, 2004).

Ray, Nicholas. *Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Youth: An Epidemic of Homelessness*. (New York: National Gay and Lesbian Task Force Policy Institute National Coalition for the Homeless, 2006).

Sosyal Politikalar, Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği. *Yeni Anayasa Yapım Süreci ve İçeriğine Dair Görüşler*. (2011). (Erişim: 11.05.2012).

<http://www.spod.org.tr/turkce/yeni-anayasa-yapim-sureci-ve-icerigine-dair-gorusler/>

Sosyal Politikalar, Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği. *Eşcinseller Evliliklere Evet*. (2012). (Erişim: 11.05.2012).

<http://www.spod.org.tr/turkce/escinsel-evliliklere-evet/#>

Swan Wallace. "Preface." *Handbook of Gay, Lesbian, Bisexual, and Transgender Administration and Policy* içinde. Der. Wallace Swan, (New York and Basel: Marcel Dekker, Inc, 2004).

Takács, Judit. *Social Exclusion of Young Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender (LGBT) People in Europe*. The European Region of the International Lesbian and Gay Association (ILGA-Europe) International Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, Queer Youth and Student Organisation (IGLYO). (2006).

Tezel, Ali. "Cinsiyet Değiştirme Ameliyatını SGK Karşılama Zorunda". *KAOS-GL*. (2010). (Erişim: 06.05.2012). <http://www.kaosgl.com/sayfa.php?id=5304>

Yılmaz, Volkan. "Yoksulluğun LGBT Halleri: Sosyal Vatandaşlık Etrafında İttifakın Olanakları Üzerine". *KAOS-GL*. (2010). (Erişim: 10.05.2012).

<http://www.kaosgl.com/sayfa.php?id=5459>

¹ Bu makaleye temel oluşturan ilk çalışmada birlikte çalıştığım Sosyal Politikalar, Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği'nin (SPoD) kurucu üyesi ve yönetim kurulu üyesi Erdal'a teşekkür ederim.

² Leeds Üniversitesi, Siyasal ve Uluslararası Çalışmalar, Doktora Öğrencisi. İstanbul Kemerburgaz Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Araştırma Görevlisi İletişim için: volkan.yilmaz@kemerburgaz.edu.tr

³ Sosyalizm ve LGBT bireyler arasındaki ilişkilerin tarihi için bkz. Fırat Genç. "Geçmiş Ne Kadar Geçmiş: Sosyalizm ve LGBT Hareketi," *Jiyan*, (15.06.2012). (Erişim: 16.06.2012).

<http://www.jiyan.org/2012/06/15/gecmis-ne-kadar-sosyalizm-ve-lgbt-hareketi/gecmis->

⁴ Ayşen Candaş, Volkan Yılmaz, *Türkiye'de Eşitsizlikler*. (İstanbul: Friedrich Ebert Stiftung Derneği 2012): 150-163.

⁵ Wallace Swan, "Preface," *Handbook of Gay, Lesbian, Bisexual, and Transgender Administration and Policy* içinde, der., Wallace Swan (New York ve Basel: Marcel Dekker, Inc, 2004), vii-viii.

Sosyal ve özgürlükçü bir anlayış içinde, devletin LGBT bireyler için nasıl kapsamlı bir politika yürütebileceğine örnek olarak Norveç incelenebilir. Bkz. Norveç Çocuklar ve Eşitlikten Sorumlu Bakanlığı. *The Norwegian Government's Action Plan: Improving Quality of Life among Lesbians, Gays, Bisexuals and Trans Persons 2009-2012*. 2008

⁶ Bu makale sosyal politika alanını LGBT bireyler açısından taramayı hedefliyor. Bu hedef ışığında, LGBT bireyler ve sosyal politika ilişkisi üzerine araştırma yapılmasını ve akademik bir tartışma başlamasını teşvik etmeyi amaçlıyor. LGBT bireylerin farklı alanlardaki özgün ihtiyaçları ve bu ihtiyaçların sosyal politikalar tarafından nasıl karşılanabileceği üzerine araştırmalara fazlasıyla ihtiyaç duyuluyor.

⁷ Ann Shola Orloff, "Gender and the Social Rights of Citizenship: The Comparative Analysis of Gender Relations and Welfare States." *American Sociological Review* 58 (1993): 303-328.

⁸ Şüphesiz ki uluslararası insan hakları sözleşmeleri ülkelerdeki yurttaşlık tanımlarını evrensel insan haklarına uygun bir biçimde şekillendirmeye yönelik önemli bir teşvik mekanizması oluşturuyorlar. Fakat uluslararası insan hakları sözleşmeleri ağırlıklı olarak sivil ve politik haklara odaklanıyorlar; sosyal haklara dair uluslararası düzenlemelerin çoğunlukla bağlayıcı olmaktan uzak yol gösterici ilkelerden ibaret olması nedeniyle sosyal politikalar hala ağırlıklı ulusal sınırlar içerisindeki siyasetin sonucunda şekillenmeye devam ediyorlar.

⁹ Türkiye örneği için bkz. SPoD. *Yeni Anayasa Yapım Süreci ve İçeriğine Dair Görüşler*. 2011. Erişim: 11.05.2012 <http://www.spod.org.tr/turkce/yeni-anayasa-yapim-sureci-ve-icerigine-dair-gorusler/>

¹⁰ Bkz. SPoD. *Eşcinseller Evliliklere Evet*. 2012.

(Erişim: 11.05.2012). <http://www.spod.org.tr/turkce/escinsel-evliliklere-ebet/#>

¹¹ Judit Takács, *Social Exclusion of Young Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender (LGBT) People in Europe*. The European Region of the International Lesbian and Gay Association (ILGA-Europe) International Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, Queer Youth and Student Organisation (IGLYO). (2006), 6.

¹² Volkan Yılmaz. "Yoksulluğun LGBT Halleri: Sosyal Vatandaşlık Etrafında İttifakın Olanakları Üzerine". *KAOS-GL*. (13.09.2010). (Erişim: 10.05.2012) <http://www.kaosgl.com/sayfa.php?id=5459>

¹³ Az sayıda çalışmadan biri için bkz. Randy Albelda vd., *Poverty in the Lesbian, Gay and Bisexual Community*. (Los Angeles: The Williams Institute, University of California-Los Angeles, 2009).

¹⁴ Erdal Demirdağ, "Queer Siyaset Adına Temel Bir Hak Olarak Vatandaşlık Gelirini Savunmak," *KAOS-GL* (2010). (Erişim: 11.05.2012). <http://kaosgl.org/sayfa.php?id=4908>

¹⁵ Ali Tezel, "Cinsiyet Değiştirme Ameliyatını SGK Karşılama Zorunda". *KAOS-GL*. (2010). (Erişim: 06.05.2012). <http://www.kaosgl.com/sayfa.php?id=5304>

¹⁶ Roddrick. A. Colvin, "Political Party Support and Policy Outcomes: Adopted State Gay Rights Laws," *Handbook of Gay, Lesbian, Bisexual, and Transgender Administration and Policy* içinde, der., Wallace Swan, (New York ve Basel: Marcel Dekker, Inc, 2004), 70.

¹⁷ Emrecan Özen, "Turkey," *The Greenwood Encyclopedia of LGBT Issues Worldwide* içinde, der., Chuck Stewart (Santa Barbara, Denver ve Oxford: Greenwood Press, 2010), 429.

¹⁸ Human Rights Watch, *Kurtuluşumuz İçin Bize Bir Yasa Gerek: Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet, Cinsellik ve İnsan Hakları*. (Human Rights Watch. 2008), 8.

<http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/turkey0508tuweb.pdf>

¹⁹ Murat Köylü. "3 Mart'ta Dayanışma: Seks İşçilerinin Onuru İnsan Onurudur." *KAOS-GL*, (04.03.2011). (Erişim: 04.05.2012). <http://www.kaosgl.com/sayfa.php?id=6512>

²⁰ Avrupa Komisyonu. *Turkey 2010 Progress Report*. Brüksel: Avrupa Komisyonu. (2010), 30.

²¹ KAOS-GL ve Almanya Federal Büyükelçiliği. *Lezbiyen, Gey, Biseksüel Çalışanların İş Yaşamı Raporu*. Ankara: KAOS-GL. (2009), 7.

²²Avrupa Komisyonu. *Turkey 2009 Progress Report*. Brüksel: Avrupa Komisyonu. (2009), 26;

Avrupa Komisyonu. *Turkey 2010 Progress Report*. Brüksel: Avrupa Komisyonu. (2010), 30.

²³ Buğra Ersavaş. 2011. Cinsel Tercihi, Mahkeme Kapılarında. *Milliyet*, (02.03.2011).

(Erişim 06.05.2012). <http://spor.milliyet.com.tr/cinsel-tercihi-mahkeme-kapilarinda/spor/spordetay/02.03.2011/1358965/default.htm>

²⁴ Elif Akın, "Bu Ülkede Eşcinselin de Adı Yok!" *Sabah*, (25.10.2009). (Erişim: 10.05.2012). http://www.isteinsan.com.tr/isteinsan_gazete/bu_ulkede_escinselin_de_adi_yok.html

²⁵ Avrupa Konseyi. *Avrupa'da Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliğine Dayalı Ayrımcılık*. (2011).

²⁶ A.g.e.

²⁷ A.g.e.

²⁸ Brian Heapy ve Andrew K. T. Yip, "Policy Implications of Ageing Sexualities," *Social Policy & Society*, 5 (2006): 443-444.

²⁹ Jean K. Quam, "Issues in Gay, Lesbian, Bisexual, and Transgender Aging," *Handbook of Gay, Lesbian, Bisexual, and Transgender Administration and Policy* içinde, der., Wallace Swan (New York ve Basel: Marcel Dekker, Inc, 2004), 139.

³⁰ Sivil birliktelikler ve eşcinsel evliliklerin LGB bireylere toplumsal getirileri için bkz. SPoD. *Eşcinseller Evliliklere Evet*. 2012. Erişim: 11.05.2012 <http://www.spod.org.tr/turkce/escinsel-evliliklere-evet/#>

³¹ Primrose Musingarimi, *Social Care Issues Affecting Older Gay, Lesbian and Bisexual People in the UK*, (Londra: The International Longevity Centre, 2008), 3-4.

³² Emre Birinci, "Cinsel Yönelim ve Sosyal Hizmet," *KAOS-GL*, (12.10.2010). (Erişim 14.11.2010). http://www.kaosgl.org/icerik/cinsel_yonelim_ve_sosyal_hizmet

³³ Nicholas Ray, *Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Youth: An Epidemic of Homelessness*. (New York: National Gay and Lesbian Task Force Policy Institute National Coalition for the Homeless, 2006), 1.

³⁴ Betül Selcen Özer ve Yörük Kurtaran. *Gençler ve Barınma*. (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Gençlik Çalışmaları Birimi, 2009), 1-15.

³⁵ Helsinki Yurttaşlar Derneği Mülteci Destek Programı ve İltica, Sığınma ve Göç Örgütü (ORAM), *Unsafe Haven: The Security Challenges Facing Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Asylum Seekers and Refugees in Turkey*, (2009), 29-35.

http://www.hyd.org.tr/staticfiles/files/unsafe_haven_2011.pdf